

דף כז.

ושמואל אמר אחד חולץ לכולן, מכרי שמעינן ליה לשמואל דאמר חליצה מעליא בעינן, דאמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות וכו' מאי אחד חולץ לכולן.. אאמצעית וכו' ואב"א.

[א] סיכום הענין במאי נחלקו רב ושמואל, וב' לשונות דנאמרו בשמואל.

- א. שמואל אמר ב' הלכות, א. דשלשה אחיות שנפלו לפני שני אחין אחד חולץ לכולן. ב. דחלץ לאחיות לא נפטרו צרות.
 - ב. והגמי הקשה דחזינן מהא דחלץ לאחיות דלא מהני משום דחליצה מעליא בעינן, אי"כ האיך נימא דאחד חולץ לכולן, והגמי ת"י בב' אופנים, א] תחילה תירצו דאה"נ דראובן חולץ לאחת ושמעון חולץ לשניה, ורק לגבי השלישית דשניהם שוין דהא נאסרה לזה משום אחות חלוצה ולזה משום אחות חלוצה, אז כיון דליכא ברירה בין חליצה טוב וחליצה גרוע, בזה ס"ל דחליצת אחד סגי [ודלא כרב דאמר דגם בזה היא חוזרת על כל האחין].
 - ג. [ב] בלישנא בתרא ת"י דאב"א דכי קאמר שמואל דחליצה מעליא בעינן ה"מ למפטר צרתה, אבל למפטר נפשה פטרה בכל אופן. ונמצא דראובן יכול לחלוץ לכל הג' אחיות למפטר נפשה, אבל למפטר צרתה, צריכה חליצה מעליא.
 - ד. בביאור החילוק בין אחין לצרות ביאר בעטרת שמואל דכל אחת מהיבמות הן זקוקות ליבום או לחליצה וחל נפילה וזיקה בפני"ע, ורק ע"י שנעשית לאחת מהן נפטרו כולן אבל הדין חל על כולן, אבל באחין ליכא דין שתהא היבמה חולצת מכל אח ואח, ולכן רק מאשה לצרתה לא מהני כשיש חליצה מעליא משא"כ מאח אחד להשני.
- [ב] מהו ביאור דעת שמואל ד'חליצה מעליא בעינן', והאם הוא כעין דברי רב.
- ה. בגמ' מבואר דשמואל חולק על רב, ואשה האסורה לשני היבמין סגי לה בחליצה אחת אע"ג דהוי חליצה גרועה, אולם בחלץ לאחיות לא נפטרו צרות כיון דמצוי לחלוץ חליצה מעליא יותר, וכן בחלץ ראובן לכולן לא מהני כיון דמצוי שמעון לחלוץ דעדיין יש אפשרות של חליצה מעליא.
 - ו. וצ"ב ממ"נ, מאחר דשמואל ס"ל דחליצה מעליא פוטר מן האחין, אי"כ מה איכפת לי שאפשרי לחלוץ חליצה מעליא.
 - ז. האחרונים העירו דדבר זה תלוי במחלוקת רש"י ותוס' בסוגיא דלעיל בשיטת רב, דלתוס' דחליצה פסולה היינו משום קלישות הזיקה, אז מובן היטב גם שמואל דכל היכי דיש איזה אח או אשה דשייך בה חליצה מעליא הרי לגבי דידה הוי זיקה אלימתא, משא"כ לרש"י על כרחך דלא שייכי אהדדי כמו שכתב רבינו אברהם מן ההר. ולרש"י צ"ל דכל שיש אפשרות של חליצה טובה לא מצוי חליצה גרועה לגבי אותו הטובה ממנה וצ"ע.

רב אשי אמר לעולם כדקאמרת ומשום דלא אלימא זיקה לשויי לצרה בערוה.

[ב] ביאור דברי ר' אשי למה צרה עדיפא מהערוה עצמה.

- א. רש"י כאן פ"י דלא אלימא זיקה לשויי לצרה כי ערוה יולא גזרו חכמים אלא באחות זקוקה, ומשמע קצת דלא אסרו צרת אחות זקוקה כלל, וכן הבין הרשב"א בדבריו והקשה עליו דודאי גם צרת אחות זקוקה אסורה.
- ב. אולם רוב ראשונים פ"י דר' אשי ר"ל דאין איסור הצרה חמירא כאחות זקוקה עצמן, וכן פרש"י עצמו לעיל בראש העמוד דצרות יקל איסורם משל אחיות' הלכך אף חליצתם משובחות. ובריטב"א כתב דגם רש"י כאן לכך נתכוון דלא גזרו חכמים להשוותה לגמרי בערוה.
- ג. אולם גם להך פירושא דלא אלימא צ"ב כמו שהקשו האחרונים [חידושי ר' שמואל (סי' ד' ג') ומשנת ר' אהרן (סי' י"ח)] מהו כוונת ר' אשי ד'לא אלימא' הא מאחר דיש דין צרה שדינא כהערוה עצמה, מה נשתנה הצרה מהערוה גופא. ור' נחום הוסיף דממ"נ אי הצרה אסירא אז ע"כ דיש בה אשת אח [מדרבנן] וא"כ מה לי אחו"א דערוה גופא או אשי"א דהצרה.
- ד. הנמוק"י כתב דבאמת בעיקר דין צרה הנלמד מ'לצרורי' ליכא חילוק בין ערוה לצרה, ורק באיסור זיקה דאחיות דרבנן, לא אלמנה רבנן לזיקה לשוייה לצרה כערוה ממש, ומתחילה לא גזרו בצרה איסור אלא להפקיע דין יבום אבל כח חליצה הניחו כדינא שתהא חליצה מעולה כדינא דאורייתא, וכשגזרו בה על מנת כן גזרו בה י"הם אמרו והם אמרו.

תוכן ענינים

- א. בענין סיכום ב' לשונות דשמואל.
- ב. בענין אי שמואל הוא רק למ"ד יש זיקה.
- ג. בענין טעמא דר' אשי דאין צרה כערוה.
- ד. בענין גדר דין נאסרה באחות זקוקה.

- ה. בחידושי ר' שמואל (שם) הביא דברי הנמקו"י דמבואר דדין מיוחד מדרבנן הוא שלא עשו הצרה כערוה. אולם נתקשה דהא גופא צ"ב קצת מהכ"ת לחלק בין הערוה להצרה.
- ו. וע"ש שביאר היטב דעיקר דין צרה הנלמד מ'עליה' הנאמר באחות אשה, הוא דוקא באיסורי חייבי כריתות, וא"כ בערוה דרבנן אע"ג דהוי ערוה לאיסורא ולהפקיע תפיסת קידושין וכדומה מ"מ בשביל דין צרת ערוה צריך חייבי כריתות, וא"כ גם אחר שחז"ל תקנו ערוה דאחות זקוקה, מ"מ לא היה בדין שתיאסר צרתה. ורק דעשו עוד גזירה אחרת דצרת אחות זקוקה ג"כ אסורה. והיו ב' גזירות נפרדות, א' אחות זקוקה, ב' צרת אחות זקוקה, ושפיר יתכן דלא השוו חכמים מדותיהם, ורק באחות זקוקה נתנו החומר להקליש הזיקה שתהא חליצה פסולה וכו'.
- ז. בחי' ר' נחום (אות תכ"ט, הובא גם בשיעורי ר' אלי' ברוך אות נ"ט) ביאר דאילו היה מייבם האחיות או הצרות היתה האשת אח פקע דהא אם בעלו קנו ונעשית כאשתו [כמבואר להלן בדף כח. בהא דאמר חבראי שניה ייבם ע"ש], אולם איסור אחות זקוקה אינו נפקע, ונמצא דאיסור הצרה קל דהא אי עבר ויבמה יפקע איסורה, משא"כ באחות זקוקה.
- ח. בחי' ר' שמואל (שם) הביא משו"ת הרשב"א (ח"ד סי' צ"ו) ובית שמואל (סי' קע"ג סק"ב) דסברא דלא אלימא צרה כערוה הוא גם בדאורייתא וכגון בצרת מחזיר גרושתו דהיא והצרה חולצות מ"מ חליצת הצרה מעולה יותר מהיא עצמה.
- ט. והביא שם שהחזו"א (אה"ע סי' קכ"ז סק"ז) תמה על הבית שמואל דלא מצינו בגמ' לסברת לא אלימא צרה כערוה כי אם לענין זיקה דרבנן, אבל בדאורייתא כיון דיש לה דין צרה א"כ הערוה וצרתה שוין. ולהנ"ל בהרשב"א מוכח כסברת הבית שמואל, אבל בנמוק"י מוכח כהחזו"א.
- י. בשיעורי ר' אלי' ברוך (אות ס"א) הובא בזה חידוש גדול, דכבר חקרו האחרונים בגדר צרת ערוה האם הוי 'פטור' דהערוה פוטרת הצרה מיבום ולכן קם לה באשת אח שיש לה בנים, או דהוי 'איסור' דהערוה אוסרת להצרה. וביאר דזהו כוונת ר' אשי דאי היתה נפטרת אז שפיר היה לה דין אשת אח גמורה וליכא חילוק בין ערוה דאחוי' לערוה דאש"א, אבל כאן דהוי זיקה בעלמא אינו אלא דין 'לאסור' את הצרה, ובדין איסור שפיר י"ל דאין האיסור שהערוה אוסרת את הצרה אינו חמור כהערוה גופא.
- יא. ועפ"י העיר חידוש נפלא, דצרת צרה של אחות זקוקה תהא מותרת [ע"ש בהג"ה הציור דצרת צרה], דהא ר' אשי עצמו אמר לעיל (דף יג.) דהמקור לצרת צרה הוא משום דצרה במקום ערוה קיימא, וא"כ באחות זקוקה דלא קיימא במקום ערוה לא תאסור צרת צרה. ומדוייק היטב רש"י בסוגיין שביאר קושית הגמ' וז"ל והא צרת אחות זקוקה היא ואסירא לייבומי דצרה במקום ערוה קיימא, עכ"ל, וע"ז משני ר' אשי דהכא לא אמרינן דצרה במקום ערוה קיימא ודו"ק.

דף כז: והא אמר רב וכו' ה"מ היכא דקאי באפה איסור אחות אשה דאורייתא אבל הכא זיקה דרבנן היא.

[ג] פלוגתת הראשונים בכוונת הגמ' דזיקה דרבנן היא.

- א. הראשונים (עיין רמב"ן ורשב"א ועוד) הוכיחו מהכא דכל איסור זיקה דנתבאר במשך המסכתא הוא מדרבנן, וכדאמרינן הכא דזיקה דרבנן היא ולכן לא אמרינן בה 'נאסרה'.
- ב. בחידושי ר' נחום (אות תס"א) הביא דמטו משמיה דהגרי' אהרן קוטלר זצ"ל דיש לדחות ולעולם י"ל דאיסור אחות זקוקה מדאורייתא, אמנם הא אין בו כרת וא"כ ביבום שריא משום עדל"ת, ורק מדרבנן אסירא משום גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, וזהו דקאמר בגמ' דהכא זיקה דרבנן דהיינו ע"י עדל"ת הוי איסור יבום מדרבנן.
- ג. ור' נחום חלק עליו, דאפילו הוי איסור דאורייתא ואין בה כרת, מ"מ הא דליכא כרת הוא משום דאינה אישות גמורה, אבל מ"מ הלאו דאסירא בה הוי לאו שיש בה כרת ורק דלית בה כרת משום חסרון בהאיסור דאינו איסור גמור ודו"ק.
- ד. תוס' (ד"ה אבל) והראשונים הביאו שיטת רבינו חננאל שכתב דכוונת הגמ' דרב לשיטתיה דאין זיקה ואינו אלא משום ביטול מצות יבמין ומשום האי איסור דרבנן לא אמרינן נאסרה. ולפ"י מוכח להיפוך דלמ"ד דיש זיקה הוי דאורייתא.
- ה. והרמב"ן נתקשה דאי נימא דאיסור ביאת אחות זקוקה הוי מה"ת דהוי כאחות אשתו א"כ לא תיבעי השניה חליצה כלל, דהוי ערוה דאחות אשה, וע"כ דאינו אלא מדרבנן ולכן היא חולצת.
- ו. אולם האחרונים ת"י דאין זה מוכח דבדאי אינה ערוה גמורה וליכא כרת, ורק דיש בה 'צד ערוה' וא"כ אע"ג דצריכה חליצה מ"מ הוי מספיק שם ערוה לפעול נאסרה.